

Інформаційна довідка
щодо проекту Закону України
«Про внесення зміни до статті 297-1 Кримінального процесуального
кодексу України щодо удосконалення механізмів досудового
розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми»
*(реєстр. № 14152 від 24.10.2025)**

***Анотація.** В інформаційній довідці аналізується доцільність внесення зміни до статті 297-1 Кримінального процесуального кодексу України стосовно надання можливості здійснення спеціального досудового розслідування на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, передбачених статтею 149 Кримінального кодексу України (Торгівля людьми), у контексті проекту Закону України (реєстр. № 14152 від 24.10.2025) (далі – законопроект).*

***Ключові слова:** кримінальне провадження, торгівля людьми, спеціальне досудове розслідування.*

Вступ

Торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, із використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію (частина перша статті 149 Кримінального кодексу України (далі – КК України)) є кримінальним правопорушенням проти волі, честі та гідності особи, за яке передбачено кримінальне покарання у виді позбавлення волі від трьох років (частина перша статті 149 КК України) до 15 років (частина третя статті 149 КК України).

У межах підрозділу 4.3. «Боротьба з організованою злочинністю» Дорожньої карти з питань верховенства права (далі – Дорожня карта), розробленої як стратегічний документ, що визначає комплекс реформ у межах переговорного процесу щодо членства України в ЄС за переговорним Розділом 23 «Судова влада та основоположні права» та Розділом 24 «Юстиція, свобода і безпека», ідеться про торгівлю людьми в контексті удосконалення системи застосування кримінально-правових засобів до юридичної особи за вчинені кримінальні правопорушення (у самостійному підпункті докладно визначено заходи з протидії цьому явищу і злочину). Зокрема, вказується на необхідність «посилення спроможності суб'єктів протидії торгівлі людьми щодо реалізації ними їхніх повноважень, підвищення ефективності та результатів розслідувань, судових переслідувань і остаточних судових рішень у справах про торгівлю людьми, ідентифікації та захисту жертв торгівлі людьми шляхом координації діяльності, міжвідомчої взаємодії, навчання, підвищення кваліфікації та обміну досвідом» (стор. 124 Дорожньої карти), проте без окреслення будь-яких законодавчих змін. Внесення змін до чинного

законодавства, пов'язаних зі сферою протидії торгівлі людьми, передбачається в межах забезпечення виконання заходів з інших питань.

Відповідно до статті 297-1 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) спеціальне досудове розслідування (*in absentia*) може здійснюватися стосовно ряду кримінальних правопорушень відносно підозрюваного, який переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошений у міжнародний розшук. Стаття 149 «Торгівля людьми» КК України відсутня у цьому переліку, що спонукало суб'єктів законодавчої ініціативи до відповідної зміни, вказаної у законопроекті.

Здійснення кримінального провадження у формі *in absentia* є характерним для багатьох держав, зокрема для Німеччини, Франції, Болгарії, Нідерландів тощо. Адже основоположні засади, на яких базується створення та функціонування спеціального досудового розслідування, не суперечать міжнародним стандартам.

При цьому таке провадження й досі викликає дискусію, оскільки процедура *in absentia* балансує між інтересами держави щодо ефективного здійснення досудового провадження та правами і свободами людини, гарантованими Конституцією України, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та іншими міжнародними документами.

Основна частина

Законопроект підготовлено з метою удосконалення механізму досудового розслідування злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми. У зв'язку з цим, пропонується доповнити частину другу статті 297-1 КПК України положенням, яке дозволить здійснювати спеціальне досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо торгівлі людьми, а саме – внести до переліку кримінальних правопорушень злочин, передбачений статтею 149 КК України.

Підтримуючи оптимізацію виконання завдань кримінального провадження та необхідність підвищення ефективності протидії торгівлі людьми, вважаємо за доцільне зазначити таке.

Процедура «*in absentia*» – це спеціальна процедура кримінального провадження (досудового розслідування та судового розгляду) за відсутності обвинуваченого. Вона була запроваджена Законом України від 07.10.2014 № 1689-VII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини». Тобто таке спеціальне кримінальне провадження запроваджувалось як спрощене відносно злочинів *проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційних злочинів*.

Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення окремих положень у зв'язку із здійсненням спеціального досудового розслідування» від 27.04.2021 № 1422-IX розширений перелік кримінальних правопорушень, відносно яких можливе спеціальне досудове розслідування, зокрема до нього включено статті 146 (друга і третя частини), 146-1, 147 КК України, які встановлюють кримінальну відповідальність за злочини проти волі, честі та гідності особи. При цьому пропозиція щодо редакції норми саме в такому виді з'явилася при підготовці законопроекту (реєстр. № 2164 від 20.09.2019) до другого читання і обґрунтування цієї пропозиції відсутні. Тобто створено прецедент розширення переліку кримінальних правопорушень за межі злочинів проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційних злочинів.

За такого законодавчого підходу включення статті 149 КК України до згаданого переліку, з одного боку, є можливим. Але, з іншого, виникає питання щодо критеріїв віднесення кримінальних правопорушень до процедури *in absentia*: чому інші злочини/кримінальні правопорушення не можна розслідувати за такою процедурою (за умови переховування підозрюваного/обвинуваченого від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошення у міжнародний розшук)?

Запропонований у законопроекті підхід є унілатеральним (однобічним), із фокусом лише на розслідуванні. В умовах потенційного порушення принципу презумпції невинуватості та права на захист, коли без присутності обвинуваченого складно забезпечити повноцінне оскарження доказів, що може призвести до оскаржень таких рішень у Європейському суді з прав людини, законопроект не пропонує додаткових гарантій підозрюваним/обвинуваченим для уникнення ризиків зловживання можливістю спеціального досудового розслідування.

Висновки

Ідея законопроекту може сприяти підвищенню ефективності досудового розслідування торгівлі людьми і реалізації заходів Дорожньої карти з верховенства права в цій сфері. Проте, вона потребує додаткового обґрунтування відповідно до правил законодавчої техніки, а також формування правового поля для дотримання прав обох сторін кримінального провадження.

Доцільним, на нашу думку, є проведення порівняльного дослідження кримінального процесуального законодавства європейських держав на предмет здійснення досудового розслідування торгівлі людьми за процедурою *in absentia*. Таке дослідження може бути проведено Дослідницькою службою відповідно до підпункту 3 пункту 10 і підпункту 4 пункту 11 Положення про Дослідницьку службу Верховної Ради України.

***Дослідницька служба
Верховної Ради України***

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*